

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno MCCCCXXXVIII. ad annum MCCCCXL.

Parisiis, 1644

Collatio Prima. De aduentu imperatoris & patriarchae Graecorum Venetias & Ferrariam, & quomodo excepti fuerint, ac de publica sessione Ferrariae habitae, deque summi pontificis decreto declaratorio, ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-15490

ANNO
CHRISTI
1458.

quibus & re & modo, & personarum dignitate, nil excellentius datur; eo motus, vt particulari tractatu hæc modo ipse commemorem, mente concepi: sed eo nunc promptius in actum deducam, quo tua interrogatione allicitus sum, vt necessariam proficuumque translationis Concilii causam fuisse cognoscas, & cum his omnibus abfueris, eaque tam mature, religioseve meditaberis processisse, non ambigo, execrandos censebis, qui huic tam sancto operi impedimento fuerint. Ad rem igitur ipsam Dei cum protectione deueniens, quid ex me scire pridie appetebas, referre non tædeat.

LVDOVICVS. Multa pristino sermone vicissim contulimus, quibus te Basileensium gesta oppugnando, me autem, quæ in illorum diminutionem gesta fuere, rationaliter detestando, diem consumpsimus, finemque verborum dedimus, pari voto concludentes, vt hoc maxime inficiari nequeamus, summa laude præconiove extollendum, quod in vestra Ferrariensi Florentinave Synodo cum Græcis diligentissime decertastis: & cum tam grauius, tamque religiose Latinos Græcosque conuenisse, tamque curiosissime disceptasse relatum est, summo desiderio a te, qui his conuentibus adfuisti, sentiam, quæ ibidem gesta sunt.

AND. Referam non minus perlibenter, quod appetis. Fuerunt namque conuentus admirabiles, vt separatis vicibus vsque ad noctis tenebras pari verborum vicissitudine, summo pontifice, omnibusque Latinorum Græcorumque patribus præsentibus, duodecim, sex Latinorum ex parte, totidemque ex Græcis, vno sub interprete colluctantibus, de fide concertarent.

LV D. Referas, oro, ab exordio, quo imperator, Græcorumque patres ad portus venire, quidve vobiscum publice egere. Rogoque, vt ex relatu dignis nil referendum omittas; sed antequam ad modum aduentus deuenias, causa aduentus extitit, prout arbitramur, vt se conuerterent?

AND. Nescio quis intrinsecus partium fuerit motus, sed communi opinione creditur, quod aduentus causa extiterit, vt religionis vnicum ouile fieret, ac pastor vnus, prout inter præcipua nostræ religionis præcepta constitu-

tum est, arbitror, vt in fide vna esset conuentio, causa fuerit aduentus. In pluribus namque a Romana sancta ecclesia diuertebant vsque ad ipsius deitatis notitiam: & quia ex adscribendis innotescunt differentiarum causa, hic non adscribimus.

LVD. Quem rei huic causam dedisse arbitraris?

AND. Quis, vt conuenissent, causam dederit, modo curae non est inquirere. Sunt qui arbitrantur, patres qui Basileae pro vniuersali Synodo conuenerant, dedisse causam: quidam vero summum pontificem Eugenium, qui & cum in minoribus fuerat, hoc summo anhelauit desiderio: & si afferas mutuo concursu vtrosque classem, gentes, pecuniasve ad Gracos vehendos solenniter destinasse; fido tamen relatu percepi, quod etsi triremes miserint qui Basileae fuerant, non vt Gracos ducerent, sed vt eos a veniendo auerterent, id fecerunt. quod certo argumento percipitur, cum nec ballistarios Constantinopoli dimittendos, nec pecunias secum duxerint: quinimo eos maxime instituisse fertur, vt Gracis ad pontificem maximum incedentibus infidelium potentatus obsisterent. Quae quidem etsi minime crederem per fidelium mentes excogitari potuisse, ex his tamen qui cunctis ibidem gestis interfuere, fido relatu percepi: sed si concursus hic fidei feruore aduenisset, vterque memoria dignus esset.

LVD. Cur magis pontificis, quam Basileensium triremibus aduenere?

AND. Percepi, quia & venire promiserant, ac agendorum finem considerantes eo, quo tenderent, vt vno sub pastore Deum cognoscerent, & ideo Romani pontificis classibus, in quo vniuersalis ecclesiae potestas principaliter residet, transfretare ad partes nostras decreuere spretis Basileensium nauibus; nequibant duobus de indiuiduo contententibus assentiri.

LVD. Referas aduentus modum.

AND. Id perlibenter faciam; indeve principium sumam, quo Venetias aduenere, nec rem longius protraham. Hesterno namque sermone cum in Basileenses grauiter inueherer, retulimus quae in nauium destinatione summus pontifex Basileensiseve egerunt; quidve per vtriusque legatos, & vtriusque legationis classes peractum est Con-

stanti-

ANNO
CHRISTI
1438.

stantinopolitana in vrbe. Nona Februarii die, anno 1438. magno cum campanarum pulsu Græci Venetiis recepti sunt, duce, Venetorumve ciuibus dominio præfidentibus, in naui, quam Bucentaurum nominant, obuiam euntibus: in quam imperatore recepto, ad palatium sibi dispositum conduxere. Veniebant namque, vt asserebatur, omni dimissa credulitatis pertinacia, vt veritatem cognoscerent; meritoque plaudendum fuerat.

LVD. Fuitne quis ex nostris, qui eos reciperet?

AND. Si occidentalium honorem conspiciamus, nonne magnifice recepti sunt, si tantæ vrbis populum conspexere eorum plaudentem aduentui?

LVD. Sed summus pontifex, iique qui Ferrariæ pro Concilio se habebant, nonne aliquos destinarunt?

AND. Eugenius summus pontifex reuerendissimum cardinalem sanctæ Crucis, ac marchionem Ferrariensem ad Græcos recipiendos Venetias misit, audito Græcorum aduentu: sed & reuerendissimus dominus cardinalis sanctæ Sabinæ, sancti Angeli cognominatus, qui Basileensi Concilio præfuerat, qui ad hoc potissime conuentionem illam protexisse asseruerat, vt Græcorum vnioni causam daret, cum Græcos pontificis nauibus aduehi conspexit, ex Basilea Venetias venit paulo post præfatorum cardinalis & marchionis aduentum.

LVD. Græci cum naues egressi sunt, quid egere?

AND. Imperator & patriarcha Græcorum, primo eorum ingressu, ex Venetiis ad summum pontificem oratores destinarunt, sæculares tres, abbates duos, qui vigesima Februarii pontificem adierunt. Data eis licentia publice differendi, sæculares conuenienter summi pontificis in accessu genuflexi sunt: clerici vero curuato capite, aliam reuerentiam non exhibuerunt. Exposuerunt, imperatorem & patriarcham ad nutum suæ sanctitatis venisse, illicoque pausa ex longo itinere sumpta, aduenturos.

LVD. Quid demum?

AND. Dimissis Græcis Venetiis, reuerendissimus dominus cardinalis sanctæ Crucis & marchio Ferrariam redierunt, sanctæ Sabinæ Mantuam reuersus est.

LVD. Profequere, oro, quid demum secutum est.

AND. Quarto Martii Græcorum imperator Ferrariam

magno cum equitum apparatu ingressus est. Occurrunt ei cardinales obuiam omnes, qui tunc Ferrariæ erant, extra ciuitatem, cum magno prælatorum comitatu: sub pallio aureo ductus est ad palatium apostolicum, & equester vsque ad papæ cameram, via ad hoc in palatio Ferrariensi per marchiones antiquitus constructa: exhibitaque Romano pontifici reuerentia debita, ad palatium, paradisus cognominatum, pro sui residentia dispositum, simili pompa associatus est.

LVD. Nonne & patriarcha imperatorem secutus est?

AND. Remanserat patriarcha, per aquam veniens, antiquitate grauior.

LVD. An post diutius moram traxit?

AND. Octauo eiusdem applicuit cum suorum clericorum consortio, per Padum in naui veniens: ciuitatique appropinquans, & cum magnus archiepiscoporum & episcoporum cœtus, & curialium ceterorum extra ciuitatem, vt eum reciperent, fuisset egressus, eumque diutius expectassent, marchione Ferrariensi & filio ad eum accedentibus ad nauim in qua venerat, compertum est voluisse, vt sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales eidem occurrerent. Die illo his vigentibus, ex naui qua venerat, non descendit, ibidemque pernoctauit nocte illa.

LVD. In naui?

AND. In naui: erat namque vndique tabulis tapetivæ circumdata, quam Bucentaurum vocant, pro similibus casibus ordinata.

LVD. Quo demum ordine in terram venit?

AND. In diluculo diei sequentis, requisitis curialibus speciali nuntio, ad portum, quo naues Ferrariam applicant, curialium quisque equester accessit, duo cardinales iuniores diaconi, Prosper de Columna tituli sancti Georgii ad Velum aureum, & Firmanus sanctæ Mariæ in Via lata, pariter acceperunt pontificis iussu. Equitantibus patriarcha & Græcis aliis, cardinales ei occurrerunt obuiam, nullaque adinuicem alia inclinatione facta, nec alter alteri pileum flectens, dominus de Columna, qui ex eis duobus ætate minor, dignitatis tamen adeptione maior collega, patriarchæ sic inquit: Reuerendissime pater, dominus noster papa misit nos, vt associaremus paternitatem

ANNO
CHRISTI
1438.

vestram. Eoque in medio sumpto, ad palatium apostolicum conduxere.

LVD. Quomodo per summum pontificem receptus est?

AND. Papa eidem non occurrit in publico, quinimo ultra consuetum morem, in priuata camera secreti cubi- culi mansit, vt arbitror, prænarratæ difficultatis respectu. Ingressusque est patriarcha sex sociatus tantum, papave vt totidem secum haberet, si vellet, vltra cardinales con- uento. Sedit summus pontifex vsque ad patriarchæ ad- uentum in secreta camera, cardinalibus ad dexteram pa- pæ constitutis; in scabello ad sinistram disposito receptus est: eoque paululum summum pontificem allocuto, ad pa- latium sibi pro habitatione assignatum associarunt omnes qui secum ex naui venerant, cardinalibus demptis.

LVD. Quid demum secutum est?

AND. Quia personæ antiquitas, & ceremoniarum di- uersitas facilem non faciebat ad summum pontificem pa- triarchæ accessum, deputati sunt ex cardinalibus duo, Do- minus sanctæ Sabinæ, sancti Angeli cognominatus, qui ex Mantua ad summum pontificem his diebus venerat, de- posito legationis officio, cui præfuerat; & dominus Fir- manus, de quo supra verbum fecimus: quibus iniunctum est, vt modum, formamve agendorum cum patriarcha disponerent. Ac multis hinc inde tractatibus habitis, con- uenere, vt in ecclesia cathedrali Ferrariensi conuenienti- bus Latinis & Græcis declararetur, per summum pontifi- cem Concilium œcumenicum, Græcis annuentibus, ibi- dem esse legitime congregatum.

LVD. Quo ordine hoc factum est?

AND. Octauo Aprilis ordo in maiori ecclesia datus est. Fuerant pro generali Concilio sedilia in medio Ferra- riensis ecclesiæ primitus ordinata. Dextera pars ecclesiæ, vbi summi pontificis erat sedes, Latinis, sinistra Græcis, dispositæ sunt. Inter papæ tribunal & sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales sedes erat pro Romanorum impera- tore, etsi absente, præordinata: sequebatur reuerendissi- morum cardinalium sanctæ Romanæ ecclesiæ senatus, re- uerendissimus dominus cardinalis de Vrsinis primo epi- scopus Sabinensis, Iordanus nomine, dominus Antonius

Concil. Tom. 33.

P ij

episcopus Ostiensis, Branda Portuenfis, Petrus tituli sancti Marcelli, Nicolaus tituli sanctae Crucis, Franciscus tituli sancti Clementis, Angelottus sancti Marci, presbyteri cardinales; Prosper tituli sancti Georgii ad Velum aureum, Dominicus sanctae Mariae in Via lata, diaconi sanctae Romanae ecclesiae cardinales. Inter primum & secundum cardinales episcopos, Hierosolymitanus patriarcha, quem sancta Romana ecclesia pro patriarcha tenebat: post reuerendissimorum cardinalium ordinem sequebatur reuerendissimus patriarcha Gradensis, demum archiepiscopi, prout primum quis dignitatem habuerat: post archiepiscopos episcopi, post episcopos abbates pari ordine sequebantur.

LVD. Quot fuerunt ex patribus Latinorum mitra confedentium?

AND. Centum & sexaginta.

LVD. Quis praedictorum omnium ornatus fuerat?

AND. Summus pontifex aderat mitra gemmata, ac facris indutus vestibus; similiterve cardinalibus episcopis & presbyteris stantibus mitra dempta, quibus absque ornamento albae erant, cardinalibusve diaconibus, diaconorum vestibus, albaque mitra, ceteris patriarchis, archiepiscopis & episcopis, ornamento cardinalium, episcoporum more confedentibus: protonotariis, correctore in scabello per transuersum de dextera ad sinistram ecclesiae partem disposito ordinatis, nobisve aduocatis nostro ordine ad eorum pedes in graduum summitate locatis, auditoribus, clericis camerae ad pontificis pedes prope terram manentibus. Hic fuit Latinorum modus, ordo, formave in praedicto conuentu: ac in Graecorum absentia fuit Spiritus sancti Missa solenniter celebrata, seruatisque quae sunt solita seruari in sessionibus publicis, summo pontifice, Latinorumque patribus ad dexteram ecclesiae partem stantibus, aduenerunt Graeci, & sinistra ecclesiae parte pro eis ordinata recepti sunt.

LVD. Quis locus fuerat Graecorum imperatoris?

AND. In sinistra parte de directo cathedrae imperatoris Romanorum pariformiter constituta sedes est: ad eius dexteram scabello quodam posito erat Demetrius eiusdem imperatoris germanus, despotus Moreae.

ANNO
CHRISTI
1438.

LVD. Prosequere clericorum ordinem.

AND. In oppositum primi cardinalis sedes patriarchæ fuerat constituta, qui infirmitate detentus non adfuit illo die; & speciale misit mandatum, quod publice lectum extitit, vt inferius de verbo ad verbum interferam. In quatuor scabellis post patriarcham dispositis sequebantur archiepiscopus Heracleensis, Alexandrini patriarchæ legitimum mandatum habens, eiusque locum tenens; archiepiscopus Ephesinus patriarchæ Antiocheni legatus, archiepiscopus * Menesiensis Hierosolymitani patriarchæ personam representans, & metropolita Iberius regis Iberiæ apocrifarius, archiepiscopus Trapezuntæ, archiepiscopus * Rificu, archiepiscopus Nicænus, archiepiscopus Lacedæmoniensis, archiepiscopus Nicomediensis, archiepiscopus * Triuoniensis, Amasiensis, Mitylenensis, Toloson, Stauro-pol, Tufricensis, Garinensis, Mellentenensis, Achilienensis, Muldulanus, archiepiscopi. Post quorum confessum erant sex presbyterorum habitum gerentes, * metropolitæ ecclesiæ Constantinopolitanæ, cruciferi appellati ex eo, quod crucem supra pileum, vltra communem presbyterorum habitum, gestabant; & monachorum venerabilis comitiua suo ordine sequebatur.

* alias
Menem-
basiensis* alias
Zizien,* alias
Torno-
benfis.* metro-
politane

LVD. Quis habitus patriarchæ, aliorumve archiepiscoporum fuerat?

AND. Patriarchæ, archiepiscoporum & episcoporum habitum ibidem vidimus nigrum, tegmen capiti appositum monachorum more, cappa caelestini coloris, rigis albis purpureisve per transfuersum a summo vsque deorsum variata; sacrarium quoddam, crucis venerabilis signum, certasque sanctorum reliquias continens, in pectore medio gerentium.

LVD. Religiosorum quis fuit ornatus?

AND. Abbates & monachi cappas camelorum pilis, seu grisea lana confectas, capitis tegmine ab eorum patriarcha episcopisve minime differentes.

LVD. Sæcularium vero?

AND. Sæculares presbyteri erant bireto quodam caudato vsque ad vestis summitatem collum tegente, pileo nigro a lateribus circumflexo, suprauestis talaris nigra, manicis angustis, manus extremitate longioribus.

P iij

LVD. Sed imperatoris quis erat habitus?

AND. Imperatoris, eiusve germani habitus erat similis, purpurea vestis, & pileus ab anteriori parte oblongus cuspidem faciens, rotundus in ceteris, precioso lapide supra pileum imperatoris tantummodo differens.

LVD. Sed imperatori non aderant aliqui ex sæcularibus?

AND. Sæculares quidam Græcorum prope imperatoris tribunal in scamno quodam prope terram confederant, in oppositum assistentium summo pontifici: primus despotus Seruiæ, & nobilis quidam imperatoris Trapezuntæ mandatum habens; quidamve regis Iberiæ orator, habitu ab aliis differens, bireto rotundo lapidibus pluribus exornato, aurove contexto, ac duo apocrifarii principis Valachiæ.

LVD. Sed quis erat sæcularium apparatus?

AND. Communis nobilium sæcularium apparatus fuerat, diplois quædam vsque ad pedes longa, sericea materia, fascia quadam staminis a pectore ad ventrem circumcincti; suprauestis talaris strictissima, manicis angustis, quam cappæ more in humeris gerebant, collari ad caput eminente: in capite rotundus pileus cubitalis altitudinis, in summitate rotundior, in latitudinem effundens, ab extra griseis pellibus, seu serico rubeo contextus. His igitur sic confedentibus ordine & modo quibus expressum est, silentium vndique factum est: & aderant Latinorum in sacra theologia doctorum peritissimorum, atque iurium spiritualium & temporalium numerus copiosus, ut vix vnquam vno in conuentu spectatissimorum virorum coronam talem conspexerim; dico eorum, qui dignitatibus officiisve carebant. Omnibus his expectantibus, presbyter quidam Græcus assurgens, patriarchæ absentiam excusavit, eiusve mandatum in publica forma exhibuit, ac primo in Græco, & deinde in Latino legit: cuius mandati hæc verba fuere.

ANNO
CHRISTI
1438.M A N D A T V M P A T R I A R C H Æ
C O N S T A N T I N O P O L I T A N I A N N O D O M I N I
1438. die Mercurii ix. mensis Aprilis.*Ioseph miseratione Dei archiepiscopus Constantinopolitanæ
nouæ Romæ.*

CVM gratia & beneplacito eius qui omnia in melius disponit Dei, desiderium diuinitus veniens nostras mentes communi intentione possideat, astantibus occidentalibus & orientalibus ecclesiæ pontificibus, vt omni possibili verbo atque rationabili modo sacris scripturis ac diuinis eloquiis pridem edocti, sine vlla lite atque contentione de proposita quaestione cum Dei timore scrutari possimus, atque alterutri conuenientes secundum vnam Dei voluntatem, superante veritate, vniamur, iam res in hanc negotii summam accessit, vt nos orientalis ecclesiæ, veritatis manifestationem omnibus nostris periculis præferentes, huc Deo volente accesserimus, decet nunc rebus principium dare, cuius illud principium est, vt Synodus pronuntietur, cui etiam me cum ceteris sanctis & fratribus meis pontificibus⁶ interesse decebat, cum non esset conueniens, neque iustum me absente vel pontifices illuc accedere, vel Synodum pronuntiare. Sed cum ægritudo corporis prohibeat, nec sinat vt ego adesse possim, iam per hanc adhortatoriam literam, concedo reuerendissimis patribus locum tenentibus sanctissimorum patriarcharum fratrum meorum, & omnibus in Spiritu sancto dilectis fratribus meis & coadministratoribus metropolitans, & ceteris prælatibus ecclesiæ adire impræsentiarum, & perficere œcumenicæ Synodi pronuntiationem. Huius gratia & præsens exhortatoria litera nostræ humilitatis absoluta est omnibus vobis, ad prædictorum omnium manifestationem & certitudinem.

Habebat exemplar, *sacer patriarcha*:⁶ manuscriptum, mense Aprilis.

LVD. Quid demum factum est?

AND. Summus pontifex reuerendo in Christo patri domino episcopo Portugallensi annuit, vt pulpitum ascenderet, legeretque quod ei fuerat iniunctum. Qui de loco

suo recedens, locum ascendit, quamdamque bullam huius continentiae legit.

ANNO
CHRISTI
1438.

EVGENIVS PAPA DECLARAT
FERRARIAE ESSE SYNODVM
vniuersalem.

*Eugenius episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam
rei memoriam.*

*Exstat Grace
& Latine
tomo 32. Co-
cil. pag. 21.
alterius
translationis.*

MAGNAS omnipotenti Deo gratias referre nos conuenit, qui antiquae miserationis suae non immemor, ecclesiam suam fecundioribus semper accumulatis incrementis: & licet hanc iactari interdum tentationum & pressurarum fluctibus sinat, nunquam tamen patitur mergi, sed inter vndarum moles inuiolabilem seruat, facitque ineffabili clementia sua, ut inter angustias varias robustior illa semper affurgat. Ecce enim orientales & occidentales populi diu abinuicem separati, vnum concordiae & vnitatis foedus inire festinant: & qui longo a seipsis diffidio auulsos, ut aequum erat, moleste ferebant, post multa tandem saecula, ipso utique auctore, a quo omne datum optimum provenit, sanctae vnionis desiderio corporaliter in hoc loco conuenerunt. Nostrum autem & totius ecclesiae munus est, & esse intelligimus, viribus omnibus eniti, ut haec felicia coepta iugi sollicitudine felicem progressum exitumque consequantur, ut cooperatores Dei & esse & dici mereamur. Denique carissimus filius Ioannes Palaeologus Romaeorum imperator, vna cum venerabili fratre Iosepho Constantinopolitano patriarcha, & aliarum patriarchalium sedium apocrisariis, magnaque cum archiepiscoporum & ecclesiasticorum nobiliumque multitudine, octaua Februarii mensis proxime praeteriti, Venetias, ad vltimum scilicet applicuit portum; vbi, sicut antea saepius fecerat, Basileam iustis de causis, ratione oecumenici seu vniuersalis Concilii celebrandi, se ire non posse patenter expressit; idque Basileae congregatis per literas intimauit, exhortans atque requirens omnes, uti Ferrariam ad huiusmodi Concilium celebrandum electam pro agendo tam sanctissimo huius vnionis opere sese transferrent. Nos itaque, quibus haec sacratissima vnio
semper

ANNO
CHRISTI
1438.

semper cordi fuit, quique hanc summo studio perfici cupimus, decretum ^a Basileensis Concilii cum Græcis ipsis conuentum, electionemque loci pro œcumenico celebrando Concilio in eadem Basileensi Synodo factam, ac per nos postea Bononiæ, instantibus ipsorum imperatoris & patriarchæ nuntiis, ^b confirmatam, & quæque alia ad ipsum sanctæ vnionis opus spectantia, vt est officii & debiti nostri, exequi diligenter intendimus. Omni igitur modo & forma, quibus melius possumus, decernimus & declaramus, ^c accedente consensu dictorum imperatoris & patriarchæ, omniumque in præsentem existentium Synodo, sacram esse vniuersalem seu œcumenicam Synodum in hac Ferrariensi ciuitate omnibus liberam & securam, sicque dictam Synodum ab omnibus reputari debere, in qua sine vlla rixosa detentione & pertinacia, atque cum omni caritate sacrum hoc vnionis negotium tractandum, & Deo propitio, vt speramus, felici fine claudendum est, vna cum sanctis operibus reliquis, ad quæ peragenda Synodus ista noscitur instituta.

^a supra relat. par. I. num. II.

^b vt supra par. I. num. IV.

Datum Ferrariæ in generali sessione synodali solenniter in ecclesia maiori Ferrariensi celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo trigessimooctauo, quinto Idus Aprilis, pontificatus nostri anno octauo.

Quibus peractis, lætissime ex conuentu assurrexerunt omnes.

LVD. Hæc quidem auditu gratissima sunt, sed gratius suscipiam, cum dixeris disputationis modum.

AND. Publice conuentio siluit vsque ad octauam Octobris.

LVD. Res quidem auditu horrenda est, quod tantus hominum numerus, tantusve elegantie fulgor in vnum conuenerit, nihilque tanto tempore gesserint.

AND. Græci huic rei causam dederunt: mos quidem gerendus erat eisdem, qui ad fidei vnionem fuerant conuerti ad hoc spirituale conuiuium. Sed & datus est modus, vt & si publice conuenire nequirent, priuatis conuentibus certi ex Latinis Græcisque deputarentur, qui præludia publicarum disceptationum in medium ducerent. Deputati sunt ex Latinis sexdecim viri de regularium ac sæ-

Concil. Tom. 33.

Q

cularium numero, viri graues & docti, qui certis diebus tenerentur in ecclesia Minorum certas disputationes particulares facere; pariterque idem Græci fecere: quæ quidem quia publica acta non sunt, non visum est in scriptis publice referendum*. Discussum est pluribus diebus, & cum quatuor principaliores viderentur fuisse differentiarum causæ: Prima de processu Spiritus sancti a Filio; secunda de purgatorio, an sit, & an animæ ante diem iudicii puniantur, vel Deum videant: tertia de potestate Romanæ ecclesiæ; & vltimo de sacramento, an in fermento, vel azymis fieri debeat: sumpta est purgatorii materia in discussionem, & disputationes plurimæ factæ sunt, an purgatorium sit, quove loco animæ resideant vsque ad diem, quo iudicaturus viuos & mortuos Deus noster redemptor aduenerit. Et posito, quod purgatorium foret, an pœna ignis ibidem sit, an igne materiali ibidem animæ puniantur: plurimæque alia, quæ locis priuatis discussa sunt, & suis loco & tempore in publicum^b deducuntur, omitam. Hoc modo deuentum est cum Græcis vsque ad octauam mensis Octobris.

* Græcus scriptor in his priuatis disputationibus Ferrariæ habitis, plura refert de purgatorio, quæ publice repetita fuerunt Nicentiæ a Turrecemana, ea que refert Andreas vna cum aliis questionibus, quæ hic innotantur, infra collatione 11. num. 1. & sequentibus.

^b Infra loco supra citato.

Antequam reliqua Andreæ prosequamur, opportune hic temporis ordine exigente, ex Vaticano codice inferendas duximus litteras Eugenii papæ de indulgentiis & subsidio pro Græcis.

Num. II. *Eugenius, &c. vniuersis & singulis, ad quos præsentis nostræ literæ peruenerint, salutem & apostolicam benedictionem.*

AD salutem animarum Christi fidelium, quarum nobis tamquam vnico Christo vicario, & totius dominici gregis pastori in terris principaliter cura commissa esse dignoscitur, diligenti sollicitudine, prout onus ipsius pastoralis requirit officii, intendentes, ea diligenter quærere & exequi peroptamus, per quæ & fidei catholicæ exaltatio desiderata proueniat, & ipsi fideles ex piis eorum suffragiis spirituales fructus vberius consequantur. Sane vt multa omittamus, quæ superiori tempore pro vnione orientalis ecclesiæ Græcorum multo labore & studio operati sumus, ante annum per oratores carissimi in Christo filii Ioannis Palæologi Græcorum imperatoris, & venerabilis fratris Iosephi Constantinopolitani patriarchæ, ac

ANNO
CHRISTI
1448.

alios multos timoratos zelo fidei catholicae accensos, & magna auctoritatis viros, ad prosecutionem praefatae vni-
onis, quae eo in tempore ab aliis deserta videbatur, instantius
requisiti, ad id etiam urgente nos conscientia, ne tam san-
ctum opus in magnam confusionem fidei catholicae, ac
perpetuam infamiam occidentalis ecclesiae deserere patere-
mur, totum eius sancti operis onus suscepimus, in Dei mi-
seratione & fidelium suffragiis confidentes. In qua re tan-
tam tamque sollicitam operam adhibuimus, ut praefati im-
perator & patriarcha vna cum metropolitibus, episcopis,
abbatibus, praelatis, nobilibus, & aliis clericis & laicis in
multitudine copiosa ad nos venerint, cum quibus, praes-
tante Domino, oecumenicum Concilium Ferrariense fun-
dauimus, illud cum eis per disputationes & opportunos
tractatus usque in diem praesentem sollicitè prosequentes.
Verum cum ob dictorum apparatus ad iter arripien-
dum & nauigationem, ac custodiam Constantinopoli-
tanae ciuitatis, prout conuentum fuerat, graues expensas
subierimus, & multo maiores quam suppetant faculta-
tes, ac de cetero usque ad reditum eorum in patriam, iux-
ta eis promissa, nos subire oporteat, rei huius necessitate
compellente, cogimur deuorum Christi fidelium suffra-
gia & caritatiua implorare subsidia.

Vt igitur ipsi Christi fideles ad opportuna tam sancti o-
peris auxilia facilius & feruentius animentur, quo spiri-
tualibus muneribus se senserint in benedictionibus praes-
ueniri: Nos attendentes, quod beato Petro apostolorum
principi, & aeterni regni clauigero ac pastori ecclesiae,
& successoribus suis infinitum illum thesaurum, qui in
Christi sanguine fidelibus datur, plena sit dispensandi at-
tributa potestas, de omnipotentis Dei & Christi miseri-
cordia, cuius vices, licet immeriti, in terris gerimus, ac
beatorum apostolorum Petri & Pauli auctoritate confi-
si, omnibus & singulis Christi fidelibus, qui pro suppor-
tandis oneribus ad tam sanctum opus nobis incumben-
tibus ad certam summam (ut accepimus) haecenus contri-
buerunt, aut iuxta eorum facultates contribuent in futu-
rum, eligendi in confessorem sacerdotem idoneum saecula-
rem vel regularem, qui in omnibus casibus, etiam de

*Facultas ab-
soluendi a
casibus refer-
uatis.*

Concil. Tom. 33.

Q ij

*Indulgentia
subsidiarum
tribuentibus.*

*Facultas ab-
soluendi a
censuris.*

*Vota com-
mutandi.*

in vita, quamprimum opportunitas aderit, absolueri valeat, iniuncta eis poenitentia salutari: deinde etiam similem eligendi confessorem, qui in mortis articulo omnium peccatorum, de quibus vere corde contriti & ore confessi fuerint, ipsis in sinceritate fidei, vnitatem sanctae Romanae ecclesiae, ac obedientiam & deuotionem nostram & successorum nostrorum Romanorum pontificum canonicis intransigentibus, plenariam remissionem & indulgentiam concedere possit, tenore praesentium plenam & liberam concedimus facultatem. Quibus & confessoribus sic, ut praefertur, eligendis ab excommunicationis, suspensionis & interdicti sententiis ab homine vel a iure generaliter vel specialiter & nominatim latis in foro poenitentiali tantum, debita satisfactione iuxta formam iuris iniuncta, absolutionis beneficium omnibus & singulis, de quibus supra, impendendi in forma ecclesiae consueta: nec non super votis peregrinationis vel abstinentiae, vel similibus, etiam si de ultramarinis partibus, aut sancti Iacobi in Compostella, vel apostolorum Petri & Pauli liminibus visitandis, emissae fuerint, & non adimpleta, dispensandi, & in alia pietatis opera commutandi. Insuper etiam quoscunque usurarios, aut alias turpes quaestores, super usuris & bonis dumtaxat, de quibus incertum est, quibus personis fieri debeat restitutio; ac etiam illos qui arma, vel alia prohibita infidelibus vel haereticis detulerint, absolueri facultatem similiter impartimur. Ita tamen quod votis obligati expensas itineris, & oblationes quas facturi erant: usurarii vero, & ex turpi, vel alias indebito lucro ad restitutionem obligati, ubi pro quibus erat restitutio facienda, nesciuntur, & delatores prohibitorum, ut supra praemittitur, lucra, quae ex talibus quaesierint, ad subsidium eiusdem operis exponant, & alias praedicti omnes satisfaciant, ut tenentur. Et ne (quod absit) per huiusmodi redantur procliuiores ad illicita in posterum committenda, volumus, quod si ex confidentia remissionis huiusmodi aliqua forte committerent, quoad illa dicta remissio nullatenus suffragetur. Quam quidem facultatem circa uolentes, usurarios, indebiti lucri quaestores, & prohibitorum delatores, ut praefertur, ad eas etiam personas, quae pro subsidio huiusmodi hactenus iuxta modos praemissos satisfac-

ANNO
CHRISTI
1438.

cerunt, dum tamen sic soluta in dictum subsidium realiter assignentur, extendi volumus per præsentés. Mandantes & iniungentes omnibus & singulis ecclesiarum prælatis, capitulis, conuentibus, & aliis quibuscumque ecclesiasticis personis, quatenus indulgentias & concessiones huiusmodi in locis eis subiectis per idoneos prædicatores populis suis solenniter publicari & exponi faciant. Quibus quidem prædicatoribus, & omnibus qui eos deuote audierint, & in tam pio opere assistentiam & fauorem præbuerint, auctoritate prædicta duos annos & totidem quadragenas de iniunctis sibi poenitentis in forma ecclesiæ relaxamus. Pecunias autem, & alia, quæ pia fidelium largitione, aut aliis quibuscumque erogationibus in subsidium huius sancti operis obuenerint, ordinarii loci & illorum, quos cum literis concessionum huiusmodi per nos vel habentes ad hoc a nobis speciale mandatum destinari contigerit, duorumque bonorum virorum loci iudicio reponi & conseruari, & his quos ad ipsas pecunias recipiendum deputauerimus, consignari volumus. Ordinationibus alias forsitan quauis auctoritate in contrarium factis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, &c. Datum Ferrariæ octauo Kalendas Octobris, pontificatus octauo.

*Indulgentia
& concessio-
nes sunt pu-
blicanda.*

Alia literæ eiusdem Eugenii de decimis pro eodem subsidio.

*Eugenius, &c. Dilecto filio Baptista de Legname legum
doctore, clerico camera apostolica, & capellano
nostro, salutem.* Num. III.

DVDM Basileensé Concilium pro vnione Græcorum cum ecclesia Latina renouanda carissimo filio Ioanni Palæologo Romæorum imperatori, ac venerabili fratri Iosepho patriarchæ Constantinopolitano, expensas pro ipsis cum septingentis personis in veniendo ad locum œcumenici Concilii, & ibidem stando, indeque redeundo ad ciuitatem Constantinopolitanam, proque duabus galeis & trecentis ballistariis in dicta ciuitate, quamdiu imperator causa Concilii inde abesset, ad ipsius vrbs custodiam mansuris, synodali decreto sponddit: & cum ad hoc ingens perficiendum opus immensa pecuniarum quantitas necessaria videretur, ii qui in ipso tunc reside-

** Sessio 19.
Concilio Ba-
siliensis.*

Q iij

bant Concilio, considerantes simul summæ magnitudinem, necessarium & opportunum esse iudicarunt, pro tanto Dei honore & totius ecclesiæ profectu, ipsam ecclesiam de bonis sibi a Deo collatis subuenire debere. Mature igitur inter se vniuersalem omnium fructuum ecclesiasticorum decimam atque imposuerunt. ^a Ne autem clerum frustra grauari contingeret, ibidem decretum extitit, vt vsquequo ipse imperator & patriarcha cum aliis Græcis ad vltimum applicuissent portum, ipsa decima nullatenus exigeretur. Verum cum in ipso olim Basileensi Concilio de loci electione tractaretur, vbi œcumenica celebranda esset Synodus, tandem Florentia aut Vtinum, seu locus alius, qui prius necessaria pro hac re præparasset, electus ^b extitit. Nos autem, qui etiam dum in minoribus constituti essemus, summopere hanc sanctam vnionem Græcorum desiderauimus & perquisiuimus, habito cum fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, pluribusque aliis in magno numero, qui in curia Romana residebant, prælatis, maturo consilio, iudicauimus, hanc ciuitatem Ferrariensem ad huius œcumenici Concilii celebrationem esse opportunam atque accommodam, & pro hac quoque necessaria præparare decreuimus. Ad honorem igitur omnipotentis Dei & sanctæ matris ecclesiæ, profectum quoque & amplitudinem fidei orthodoxæ, nostris impensis galeas & ballistarios, aliaque omnia in ipso synodali decreto promissa Constantinopolim transmimus, & tandem, Deo propitio, ipsos imperatorem & patriarcham cum multis metropolitans, aliisque ecclesiasticis & sæcularibus viris nobilibus in magna multitudine, ad vltimum portum, ciuitatem videlicet Venetiarum, & deinde huc Ferrariam adduci fecimus. In qua quidem ciuitate Ferrariensi die 9. Aprilis, consentientibus ipsis Græcis, esse œcumenicum Concilium legitime congregatum, in sessione publica solenniter ^c declarauimus. Cum autem vsq; ad hunc diem pro hoc sanctissimo opere summam circiter octuaginta millium ducatorum exposuerimus, omnique mense, vsque ad confirmationem, tam pro expensis eorum qui sunt in Concilio, quam pro dictis duabus galeis & tercentum ballistariis ciuitatem Constantinopolitanam custodientibus, quinque millia ducatorum expo-

^a Sessione 27.
Concilii Basileensis.

^b Hoc decretum habetur supra num. 22.

Consentientibus Græcis in ciuitate Ferrariensi Concilium legitime congregatum.

^c Vt supra hac eadem collatione.

Expense pro conducendis Græcis ad Concilium, & custodia Constantinopolitane ciuitatis.

nere necessarium sit, ne ecclesiam quæ nullo modo aliunde supplere potest, in præmissis deficere, tantumque bonum negligi defectu pecuniarum contingat, prædictam decimam per ipsum quondam Basileense Concilium impositam, conditione prædicta per Dei gratiam purificata, hoc sancto approbante Concilio exigendam iam fore declarauimus. Quocirca discretioni tuæ per apostolica scripta committimus, & mandamus tenore præsentium, quatenus procures & studeas diligenter, quod personæ ecclesiasticæ, & quæcumque alia pia loca prouinciarum, ciuitatum, diœcesum, sub regnis carissimi in Christo filii nostri Eduardi Portugallia & Algarbii regis illustris constituta, tam exempta, quam non exempta, cuiuscumque religionis & ordinis existant, etiamsi sint sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, quibus cardinalibus & religiosis nulla priuilegia & exemptiones in hac parte volumus suffragari, sine difficultate aut dilatione faciant illud idem, atque persoluant. Volumus autem quod huiusmodi decima per te, quem in prædictis prouinciis, ciuitatibus & diœcesibus collectorem tenore præsentium deputamus, ac tuos subcollectores, clericos dumtaxat, quos ad id deputabis, a personis ecclesiasticis sæcularibus & regularibus, exemptis & non exemptis, in eisdem ciuitatibus & diœcesibus, fructus, redditus & proventus huiusmodi habentibus, & infra annum habituris, de ipsis dumtaxat fructibus, redditibus & prouentibus colligatur, & etiam exigatur: vtque iuxta constitutionem editam in Concilio Viennensi super decimis exigendis, calices, libri, & alia ornamenta ecclesiastica diuinis officiis deputata, ex causâ pignoris, vel alias, occasione prædicta nullatenus capiantur, distrahantur, vel alias occupentur. Volentes quod tam tu, quam subcollectores a te, vt præfertur, deputandi, dictam decimam a singulis personis ecclesiasticis huiusmodi, auctoritate nostra per censuram ecclesiasticam ac sequestrationem eorum reddituum & prouentuum ecclesiasticorum, per te ac per ipsos, aut alium vel alios, ad soluendum compellas, seu compellant, inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, tam felicitis recordationis Bonifacii papæ VIII. prædecessoris nostri de vna, ac duabus diætiis in Concilio generali, quam aliis

Decima exigenda pro subsidio.

constitutionibus apostolicis contrariis non obstantibus quibuscumque, seu si eisdem personis a sede apostolica sit indultum, quod ad solutionem huiusmodi decimæ minime teneantur, & ad id compelli, aut quod interdici, suspendi, excommunicari, aut extra vel ultra certa loca ad iudicium euocari non possint, per literas apostolicas non facientes plenam & expressam de verbo ad verbum, eorumque propriis ordinum, locorum & personarum nominibus & cognominibus mentionem, & quibuscumque priuilegiis & indultis, exemptionibus & literis apostolicis quibuscumque ordinibus & dignitatibus, & specialiter sanctorum Benedicti & Augustini, Cisterciensium, Cluniacensium, Præmonstratensium, Grandimontensium, Carthusiensium, Camaldulensium, Vallisumbrosæ, Cruciferorum & Humiliatorum, ac Hospitalium sancti Ioannis Hierosolymitani, & beatæ Mariæ Teutonicorum, sancti Iacobi de Spata, Calatrauensis & de Alcantara militiis, & ipsorum vniuersitatibus generaliter vel specialiter sub quacumque forma vel expressione verborum a memorata sede concessis, de quibus, quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum in nostris literis plena & expressa mentio sit habenda; quibus omnibus hac vice dumtaxat ex certa scientia volumus derogari. Et insuper volumus, tibi que per apostolica scripta committimus, quod tu & a te deputandi illos ex personis ecclesiasticis supra dictis, prouinciarum, ciuitatum & diocesium prædictarum, quos ex defectu non factæ solutionis huiusmodi excommunicationis sententiam incurrere contigerit, ab eisdem sententiis post satisfactionem debitam absoluere, & cum eis super irregularitate, si qua forte sint ligati celebrando diuina, aut immiscendo se illis, non tamen in contemptum clauium, contraxerint, auctoritate nostra valeas & valeant dispensare. Personas etiam ad taxationem huiusmodi de terris idoneas eligendas & deputandas plenam tibi tenore earundem literarum facultatem concedentes. Datum Ferrariæ anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo trigesimo octauo, sexto Nonas Octobris, pontificatus nostri anno octauo.

NOTÆ

NOTÆ AD PRIMAM COLLATIONEM.

¹ *Retulimus.*] Hoc opus Andreae de sancta Cruce, de quo iterum mentionem facit infra collatione 12. & 22. num. 9. adhuc desideratur: sed ex actis quæ in prima huius operis parte retulimus ex bibliotheca Vaticana, sufficiens habetur rerum gestarum notitia.

² *Curuato.*] Nec mirum. nam quod magis, & alio etiam titulo deberent Græci neoterici, non genuflectunt orantes vel adorantes, nec in ecclesia.

Mirum certe etiam in hoc eos degenerasse a sanctis patribus. Nam Daniel. cap. 6. *Tribus temporibus in die flectebat genua.* Salomon 3. Reg. 8. *Vtrumque genu orans in terra fixerat.* Et de plusquam Salomone legitur Lucæ 22. *Quod positus genibus orabat. Flecto genua mea* (dixit Paulus Ephes. 3.) *ad Deum pro vobis.* Vide plura apud Baronium tom. 1. anno 58. num. 106. Sane Canone 20. primi Concilii Nicæni prohibetur genuflexio in diebus Dominicis & Pentecostes. Idem statuitur in Canone 20. Concilii Constantinopolitani, & 91. Concilii Trullani: quæ exceptio, vt canonistæ dicunt, firmat regulam in contrarium, nimirum extra ea tempora, quibus resurrectio Domini commemoratur, genuflectendum esse: quod præsupponunt sanctus Germanus Constantinopolitanus patriarcha in theoria rerum ecclesiasticarum, & sanctus Basilius homilia 13. de baptismo hæc ait: *Quid expectas beneficio febris baptizari, quando nec poteris manus in calum tollere, nec in pedes erigi, nec genua adorando flectere?* Et ad Amphilo- chium libro de Spiritu sancto docet, in diebus Dominicis & tempore Pentecostes non genua flectendum in memoriam resurrectionis dominicæ. De reliquis vero diebus anni hæc subdit: *Quoties genua flectimus, & rursus erigimur, ipso facto ostendimus, quod ob peccatum in terram delapsi sumus, & per humanationem eius qui creauit nos, in celum reuocati sumus.* Sed & Balsamon alioquin schismaticus in commentariis supradictorum Canonum, & in Nomocanone Photii titulo 14. idem præsupponit: deque eadem genuflexione mentionem facit Cabasilas in expositione liturgiæ capite 24. Certe sanctus Damascenus libro de hæresibus explicans nomen cuiusdam sectæ hæreticorum, sic ait: *Agonyclita sunt, qui quoties orant, genuflectere prouoluique nolunt, sed semper stantes precantur.*

³ *Simili pompa.*] Extant in valuis æneis iussu Eugenii papæ IV. in maiori porta basilicæ sancti Petri collocatis insculpta nobiliora eiusdem pontificis monumenta, inter quæ visitur & imperator vna cum despota eius fratre Constantinopoli Venetias, & inde Ferrariam ad Concilium nauigans. Cernitur & eiusdem ad summum pontificem accessus, quem genu flexo veneratur, vt hic in gratiam lectoris, & maiorem declarationem eorum quæ dicit hic Andreas, & statim infra dicit de habitu imperatoris & aliorum Græcorum, imprimi curauimus. Extant in iisdem valuis hi versus inscripti.

Sunt hæc Eugenii monumenta illustria quarti:
Excelsa hæc animi sunt monumenta sui.
Vt Græci, Armeni, Ethiopes, hic aspice ut ipsam
Romanam amplexa est gens Iacobina fidem.

ANNO
CHRISTI
1438.

⁴ *Sabinensis.*] Iordanus Sabinensis præcedit Antonium Ostiensem: antiquior enim episcopus cardinalis, siue is sit Sabinensis, siue Albanensis, siue Ostiensis, siue alius ex sex episcopis cardinalibus, decanatus dignitatem obtinet, quod Paulus IV. in sua constitutione, *Cum venerabiles*, voluit habere locum in episcopis cardinalibus præsentibus in curia, vel ex publica causa absentibus, & extra curiam per Romanum pontificem destinatis. Vide Panuinium de episcopis & titulis cardinalium paragr. *Sicut autem*.

⁵ *Interesse.*] In huius enim Synodi, in qua de vnione Græcorum agebatur, & ad quam vocatus accefferat, Ferrariæque iam aderat, conueniens & iustum erat, vt sessioni etiam interesset, ne vnio quasi eo spreto vel inuito fieri videretur. Vide hic infra notam sextam.

⁶ *Manuscriptum.*] Erat scilicet exemplar subscriptum: *Ioseph sacer patriarcha manu propria, mensè Aprilis, die scilicet nona, qua erat sessio anno 1438.*

Hoc mandatum patriarchæ non refertur a Græco scriptore, sed

ANNO
CHRISTI
1438.

longe aliud paulo post initium sub titulo *de Syno*, quod exhortationem, seu commonitorium Latine dixeris, his verbis.

In nomine sanctæ, vitæque principii Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti, duæ Christianorum partes, Italarum scilicet & Græcorum, hodie communi consensu conuenerunt ad indicendam sacrosanctam œcumenicam Synodum. Et ex vna quidem parte sancti patres orientalis ecclesiæ, videlicet serenissimus imperator Ioannes Paleologus, & patriarcha dominus Ioseph, & archiepiscopi, & cruce signati, & primarii orientalis ecclesiæ sacerdotes, diaconi, eiusque vniuersus clerus.

Ex altera vero similiter Italarum parte tota sancta occidentalis Romana ecclesiæ, scilicet beatus papa cum vniuerso suo sacerdotali ordine. Consentimus, & contenti hoc sumus, vt sancta & œcumenica hæc Synodus celebretur in hac vrbe Ferraria in templo sancti magnique martyris Georgii, quod situm est in hac media vrbe: & indicimus, & spatium damus, quod ab hoc tempore, anno scilicet 1438. die nona mensis Aprilis indicationis prima sumatur ad menses quatuor, & in omnibus locis & regnis Christianorum notum sit omnibus, atque omnes conueniant, reliqui etiam Basileensis Concilii, qui que Roma sunt, & omnis Christianus, qui que aduenire voluerit, veniat ad tempus constitutum.

Quod si quis despexerit, aut aspernatus fuerit hanc sanctam Synodum, neque aduenierit vsque ad præfinitum tempus, vt excommunicationi subiacet, nisi amplexus fuerit quæcumque ab hac legitima Synodo fuerint decreta. Et si quis piam eminenti sit statu, aut doctor, aut ecclesiastico fungatur officio, dicimus, mittendam esse ab eo suam confessionem, aut vicarium, si nequeat ipse venire; vtque approbet atque recipiat quæcumque sancta Synodus decernit.

Quod si reiecerit, vt diximus, sit excommunicationis censura percussus. Idem de magnis principibus & ducibus, aliisque locorum dominis dicimus, ipsos etiam debere conuenire, mandato papæ & imperatoris & Synodi obediens, vel certe & ipsos eadem similiter scribere.

Si vero iidem reges & principes alibi voluerint Synodum celebrari, vt de eo quod potius sit, deliberent, atque id sit in Synodi potestate vsque ad tempus præstitutum.

Hoc lecto, iusserunt etiam beatissimi papæ decretum pro ambone recitari. Hæc ille.

Subdit deinde summi pontificis decretum, vt hic etiam Andreas, nonnullis tamen additis & mutatis, vt statim dicam.

Sistendum est enim hic paulisper, & diligenter considerandum, quod omnino videtur necessarium fuisse lectum mandatum, quod ponit Andreas, vt tam proprio, quam ipsius patriarchæ absentis nomine, reliqui episcopi orientales decreto papæ consentirent, vt hic nota 4. & 6. dicimus.

Quod vero hæc exhortatio, seu commonitorium, quod ponit Græcus scriptor, omisso mandato ab Andrea relato fuerit lectum, nullo modo credibile apparet.

In primis enim ipsa Synodus huiusmodi commonitorium non permisisset legi & publicari nomine patriarchæ, etiam Synodo ap-
Concil. Tom. 33. R ij

probante, sed ipsa vniuersalis Synodus id ipsum suo proprio nomine edixisset, decreuisset & mandasset, vt moris est, & apparet in decretis omnium generalium Synodorum.

Secundo, nec summus pontifex id permisisset non solum patriarchæ, sed nec ipsi generali Synodo. Vt enim sapienter & eruditissime obseruat Turrecremata de potestate papæ ad primum articulum, & in decreto huius Concilii Florentini: *In Conciliis generalibus, in quibus pontifex maximus personaliter præsidet, siue diffinitiones fiant in materia fidei, siue schismatis, siue reformationis, soli summi pontifices in signum auctoritatis & potestatis, auctoritate propria statuisse & diffinisse leguntur eodem approbante Concilio, vt ipsorum Conciliorum gesta in decretalibus, Clementinis & Extrauagantibus clarissima luce demonstrant: quod etiam obseruatum fuisse apparet in Concilio Constantiensi, in quo ante electionem Martini papæ V. factam in eodem Concilio, omnes diffinitiones factæ leguntur nomine Concilii: summi autem pontificis electione secuta, ipsoque presidente, omnes subsequentes diffinitiones a sessione 42. factæ leguntur nomine ipsius papæ, approbante Concilio.* Hæc Turrecremata. Id ipsum legitur in hoc eodem Concilio in decreto papæ, quod statim subdunt Andreas & Græcus, & in diffinitionibus pro Græcis, Armenis, Iacobinis, & aliis nationibus infra recensendis: quod tamen Basileenses non obseruarunt. Nam etiam post electionem pseudopapæ Felicis in eorum Concilio præidentis, omnia decreta facta leguntur nomine Concilii; & merito. nec enim ille papa, nec ipsum Concilium, nec decreta vllius sunt roboris.

Tertio, nec etiam coram Græcis patribus huiusmodi communitorium lectum fuisse verisimile est. Ipsi enim sprete Basileensi Synodo summi pontificis auctoritate freti, translationem Basilea, & indictionem Ferrariæ promulgatam legitimam, vt par erat, existimantes, Ferrariam accesserunt: multoque minus hæc eadem Iosephum patriarcham alioqui religiosissimum meditatam fuisse credendum est, cuius morientis, ipso Græco scriptore testante sessione 25. hæc fuit postrema sententia, mentisque testatio: *Quoniam ad finem vitæ meæ perueni soluturus iam commune debitum, Dei gratia, scribo & subscribo sententiam meam vniuersitati meorum filiorum. Omnia igitur quæ sentit & quæ dogmatizat catholica & apostolica ecclesia Domini nostri Iesu Christi senioris Romæ, ipse quoque sentio, & iis me acquiescentem do & dico. Profiteor quoque beatissimum patrem patrum maximum pontificem, & vicarium Domini nostri Iesu Christi antiquæ Romæ papam, ad certam omnium fidem.* Hæc patriarcha.

Quarto, si summi pontificis decretum, quo declarabatur, Synodum esse Ferrariæ legitime congregatam, (consentientibus qui iam aduenerant Græcis patribus) in ea sessione illico promulgandum erat, quid opus erat promulgatione antecedentis alterius etiam decreti patriarchæ de eadem re, in eadem sessione? Nam si hoc decretum patriarchæ erat idem cum illo pontificis, apparuisset superfluum: si vero contrarium, apparuisset nullum. Quod si supplebat quæ deerant, illud pontificis apparuisset deficiens & impræmeditatum.

ANNO
CHRISTI
1458.

Quinto, discrepare etiam videtur a decreto papæ, quod in eadem sessione illico promulgatum est. Nam pontifex ipse præfens decernit & declarat, consentientibus reliquis, vt diximus, Synodum vniuersalem esse in Ferrariensi ciuitate, legitime scilicet congregatam, vt pote a se prius Basilea translata, & Ferrariæ indictam, imo etiam ante aduentum ipsius papæ a Nicolao tituli sanctæ Crucis presbytero cardinali, apostolicæ sedis legato, eiusdem sedis auctoritate canonice sessionibus publicis inchoatam & celebratam, atque iterum ab eodem summo pontifice ante aduentum Græcorum in ea præsidente confirmatam, vt in prima parte huius operis apparet: cui indictioni, inchoationi & confirmationi in suo præfenti decreto insistit Eugenius, accedente nouo consensu patrum Græcorum: *Decernimus, inquit, & declaramus, accedente consensu imperatoris, & patriarchæ, omniumque in præfenti Synodo existentium, sacram esse vniuersalem æcumenicam Synodum in hac Ferrariensi ciuitate*: legitime scilicet congregatam. vt enim hic ait Andreas, *hinc inde tractatibus habitis conuenere, vt in ecclesia cathedrali conuenientibus Latinis & Græcis declararetur, per summum pontificem Concilium æcumenicum ibidem esse legitime congregatum*. Hæc Andreas.

Quamuis vsque ad mensem Octobris non sint publice disputationes habitæ, sed priuatis conuentibus præludia in medium sint deducta, vt idem ait: quod etiam magis expressit Eugenius papa in literis apostolicis incipientibus, *Dudum Basileensis*, infra hac eadem collatione num. 3. recensendis his verbis: *In qua quidem ciuitate Ferrariensi die IX. Aprilis consentientibus ipsis Græcis esse æcumenicum Concilium legitime congregatum, in sessione publica sollemniter declarauimus*. Hæc Eugenius. Patriarcha vero in hoc suo cõmonitorio post spatium quatuor mensium indicit, edicit, promulgat, Synodum (hæc enim omnia significat verbum Græcum *ἀνακρῦσαι*, initio cõmonitorii positum) quasi translatio de Basilea & indictio Ferrariæ, imo & inchoatio prius legati, & postea ipsius papæ, ac posteriores confirmationes sufficientes non fuerint, id ipsum est quod aperte subditur in cõmonitorio illis verbis: *Si vero reges & principes alibi voluerint Synodum celebrari, de eo quod potius est deliberent, idque sit in Synodi potestate*. Verum hoc illud est, quod & Basileenses pontificis auctoritati oblatrantes, aduersus Eugenium exaggerasse constat, conquirentes, vt videre est in actis eiusdem Concilii, & testatur Augustinus Patritius, vt in fine tertiæ partis huius operis: *Eugenium papam propria auctoritate ad eneruationem auctoritatis Concilii, vt ostenderet se summum imperium habere supra Concilium, illud de loco in locum pro suo arbitratu transtulisse*. Hæc Patritius.

Sexto, magnam etiam & inuerisimilem habet rerum & verborum hoc patriarchæ cõmonitorium redundantiam. Nam vltra ea quæ diximus, plura etiam poterit sapiens lector animaduertere, quorum aliqua satis erit indicasse. Si enim papa, & cum eo Romana curia præfentes aderant, quid opus erat, eos etiam qui Romæ erant, in specie conuocare tamquam absentes?

Septimo conuocantur etiam in hoc commonitorio *doctores vel sapientes, & illi qui sunt in aliquo officio ecclesiastico. Quod si nequeant accedere ad generale Concilium, mittant suam confessionem, vel vicarium.* Hæc autem ultra personalem huiusmodi hominum industriam ad disputandum & consulendum, præ se ferunt etiam ius ad decidendum: *In quo magna est cum cautela procedendum, ne (vt ait Turrecremata de ecclesia lib. 3. cap. 14.) ex consuetudine pretendant ius habere in diffinitionibus vniuersalis Concilii, ex quo plura inconuenientia sequi possent.*

Primum est, quia frequenter contingeret, vt iudicium vniuersalis ecclesie ad vota inferiorum reuolueretur. & subdit: Intelleximus, cum in Basileensi Concilio fuimus, quosdam nouellos magistros ad hoc summa violentia intendere, cognoscentes, quod admissis nouellis doctrinis eorum, de auctoritate Conciliorum & admissione inferiorum ad voces diffinitiuas, maior pars ecclesie esset semper apud eos, quotiescumque celebrarentur vniuersalia Concilia: a quo periculo dignetur ecclesiam suam sanctam Dominus custodire.

Secundum inconueniens quod sequeretur, si alii quam episcopi admitterentur in multitudine ad voces diffinitiuas, est, quia esset in potestate vnus principis, in cuius terra celebratur Concilium, diffinire quidquid vellet in Concilio, siue aduersus papam, cum mittere posset tot doctores, magistros & abbates & presbyteros curatos, qui supergrederentur multitudinem episcoporum. practicam hanc sacrilegam dolenter oculis nostris aspeximus in Basileensi Concilio. Hæc Turrecremata, qui vtrique Concilio, Basileensi scilicet & Florentino interfuit: cuius dicta comprobantur ex tumultu ecclesiasticorum in Basileensi Concilio supra relato ex Augustino Patritio in prima parte huius operis paulo post initium.

Octauo, quibusnam aliquando in actibus generalium Synodorum lectum est, ante decretorum & Canonum confectionem & promulgationem, latam esse excommunicationem latæ sententiæ contra inobedientes & non recipientes futura decreta, vt fit in hoc commonitorio?

*Nono, quamuis hac in sessione qua lecta sunt decreta, narretur in Græco codice, patriarcham edito in folio sedisse, non ita multo post subiicitur, eundem cum ægrotaret in Synodum non venisse: quod & Andreas testatur. Si ergo præsens non aderat, qua tandem ratione hoc in edicto, veluti coram extans, recensetur, atque vna simul cum pontifice, quique aderant ceteris, indicit Synodum? Et hic etiam ad insinuandam præsentiam patriarchæ fit alia mutatio in Græco codice verborum decreti Eugenii. nam apud Andream sic legitur: *Decernimus & declaramus, accedente consensu dictorum imperatoris & patriarchæ, omniumque in presenti existentium Synodo.* At vero in Græco codice: *Decernimus & declaramus, consentientibus dictis imperatore & patriarcha, qui præsentibus hic sunt, & omnibus qui ad hanc Synodum conuenere.**

Ex quibus apparet huiusmodi exhortationem, seu commonito-

ANNO
CHRISTI
1438.

rium patriarchæ, omisso eiusdem legitimo mandato ab Andrea relato, ad instar decreti summi pontificis, in non concupitam gratiam vllius sanæ mentis patriarchæ a quopiam mediatum.

Obseruandum autem, quod præfata constitutio Eugenii e Græco in Latinum translata sic se habet: *Decernimus & declaramus.* & infra, *Sacram œcumenicam Synodum esse in hac vrbe Ferraria libero tutoque loco celebrandam.* At vero in textu non solum Andree, sed etiam Græci scriptoris non adest hoc futurum, *celebrandam*, quod æquiuocum est ad celebrationem inchoatiuam, vel continuatiuam: sed sic apud vtrumque legitur: *Decernimus & declaramus;* & infra, *sacram œcumenicam Synodum esse in hac vrbe Ferraria:* vel vt habet Andreas, *in hac Ferrariensi ciuitate.* mens enim & sensus constitutionis est, non solum in futurum sacram Synodum celebrandam fore, sed iam esse, scilicet legitime congregatam, inchoatam & celebratam Synodum, vt supra euidenter probatum est. Quapropter futurum illud, *celebrandam*, expungendum esset e translatione Latina e regione textus Græci posita. Moderna autem textus Græci in Latinum Ioannis Matthæi Caryophili translatio secuta est in hac parte translationem antiquiorem Abrami Cretensis, ex quo hanc constitutionem desumpsit, vt patet legenti, Laertius Cherubinus, & inseruit in suo bullario Romano sub Eugenio IV. bulla XI. de quibus translationibus Caryophili & Abrami Cretensis satis diximus in præfatione operis.

⁷ *Accedente.*] Memineris lector id factum de more omnium Conciliorum, vt patrum requiratur consensus, qua de re Græcos inter & Latinos tractatum fuerat, vt paulo supra dixit Andreas.

COLLATIO SECVNDA.

DIE IX. OCTOBRIS.

Eliguntur disputatores pro Latinis & Græcis. Orant in Concilio Nicænus & Colossensis. Ephesinus proponit, non potuisse addi symbolo verbum, Filioque.

AND. **N**ONA die Octobris, vt publicæ disputationes fierent, est conuentum, & simili ritu & ordine, quo in cathedrali ecclesia retuli. Ordinatis sedibus in maiori capella palatii apostolici, conuenerunt summus pontifex vna cum venerabili Latinorum caterua, ac imperator & patriarcha cum Græcorum comitiua.

LVD. Rem quidem dictu audituue mirabilem audio, causam fidei in contentionem deduci, quæ quidem nec omnium qui huic conuentui præsentis fuerant, communi consensu poterat mutationem suscipere. Sed de his alias verbum faciam, an iure factum sit, vt ad fidei parem disputationem admissum sit Græcos venire, cum solum vt do-